

Andrzej BUJAK*
Wiesław SZOT**

GLOBALNE PRZESŁANKI ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Współczesne warunki rozwoju gospodarczego jednoznacznie wskazują, że żaden ich uczestnik nie porusza się w próżni, że jest otoczony przez sąsiadów, że ci sąsiedzi, *(choć często mają inne interesy, doprowadzające do konfliktów o różnym podłożu)* są zainteresowani tym, aby ich otoczenie było stabilne, bezpieczne, zasobne, zdrowe, wyedukowane i nastawione przyjaźnie. Działania gospodarczo-społeczne, w których wykorzystuje się otoczenie *(międzynarodowe, narodowe, lokalne itp.)* do pokonywania różnic ekonomicznych i społecznych, są nieodłącznym elementem zrównoważonego rozwoju¹.

Stabilność wzrostu *(równowagę)* współcześnie należy przede wszystkim utożsamiać ze zrównoważonym wszechstronnie rozwojem gospodarczym, jego tempem i obszarami. Jeżeli odniesie się to do rozwoju regionalnego, będzie oznaczać, że region o zrównoważonym rozwoju to ten, w którym wraz z przemysłem rozwijają się usługi, rolnictwo i infrastruktura społeczna (rozumiana tu jako stan szkolnictwa, służby zdrowia, opieki socjalnej), infrastruktura komunalna, zasoby mineralne, kultura, turystyka, sieć telefoniczna i telewizyjna itp. Taki rozwój powoduje, że region staje się w pewnym sensie samowystarczalny². Jednak do tego rodzaju struktury rozwoju nie można dążyć za wszelką cenę. Zdaniem J. Siedleckiego: „...*równowaga gospodarcza stanowi punkt*

* dr hab. inż. Andrzej BUJAK, prof. KSW – Krakowska Szkoła Wyższa im. A. F. Modrzewskiego w Krakowie

** dr Wiesław SZOT - Krakowska Szkoła Wyższa im. A. F. Modrzewskiego w Krakowie

¹ Stan rozwoju może być określany przez różne zmienne, zarówno ilościowe, jak i jakościowe. Najczęściej rozwój jest utożsamiany ze wzrostem wskaźników ekonomicznych. Zob.: M. Czerny, *Globalizacja a rozwój. Wybrane zagadnienia geografii społeczno-gospodarczej świata*, Warszawa 2005, s. 33.

² W gospodarce niektórych krajów Regionu Morza Śródziemnego w ostatnich dziesięcioleciach funkcjonowania w warunkach globalizacji zaznaczył się istotny wzrost gospodarczy, szczególnie Libii ze względu na dochody finansowe ze sprzedaży ropy naftowej oraz Turcji ze względu na rozwój przemysłu w krajach nadmorskich. Postępuje też napływ ludności afrykańskiej do państw wybrzeża Morza Śródziemnego. Zob.: W. Misiak, *Globalizacja więcej niż podręcznik. Społeczeństwo – kultura – polityka*, Warszawa 2007, s. 60.

odniesienia oceny stanu gospodarowania, a zrównoważony rozwój regionalny stanowi ocenę, czy i jak bardzo region różni się od ustalonego ideału... ”³.

Zasadniczym postulatem trafnie obranego zrównoważonego rozwoju jest wypracowanie działań planistycznych i decyzyjnych, które są i będą ukierunkowane na osiągnięcie realnego i trwałego zmniejszenia różnic społecznych i ekonomicznych, jak również ochronę środowiska naturalnego. W konsekwencji, jak stwierdzają J. P. Fitoussi i P. Rosanvallon: „...każdy powinien nie tylko indywidualnie budować swoją egzystencję, lecz również nadawać jakiś bardziej osobisty sens swemu życiu. Przekonania i normy życia zbiorowego karłowacieją, bowiem wraz z instytucjami... ”⁴.

Analiza czynników stymulujących bądź hamujących wzrost gospodarki wymaga od osoby podejmującej się tego zadania dobrej znajomości ekonomii, matematyki, statystyki itp. Wzrost gospodarczy zależy bowiem nie tylko od czynników wewnętrznych, ale i od sytuacji na rynkach światowych, kontynentalnych i regionalnych. Potrzebne więc tu jest stałe monitorowanie tych rynków z użyciem wszelkich w danym momencie dostępnych metod i środków.

Wraz z intensywnym rozwojem gospodarki w układzie globalnym opartym na wzroście produkcji, realizowana jest jednocześnie degradacja i zanieczyszczenie środowiska. Niszczenie otaczającej nas natury jest czynem „samobójczym” wymierzonym w naszą egzystencję. W związku z bardzo poważnym zagrożeniem wynikającym z konieczności ochrony światowego (*globalnego*) środowiska naturalnego ONZ podjęła intensywne działania o charakterze międzynarodowym, wypracowując założenia nowego ładu społeczno-ekonomicznego, opartego na zrównoważonym rozwoju (*sustainable development*)⁵. Światowa Komisja Środowiska i Rozwoju pod przewodnictwem G. H. Brundtlanda wyznaczyła środowisku oprócz gospodarki i spraw socjalnych, funkcję jednej z trzech podstaw dalszego rozwoju świata.

Zrównoważony rozwój jest procesem długookresowym, w którym następuje dążenie do zrównoważenia trzech systemów: gospodarki, środowiska i społeczeństwa. W związku z tym, iż większość procesów gospodarczych charakteryzuje się zależnością cykliczną, to zależność ta w systemie określa zależność kierunkową, określającą wpływ danego elementu na inny element w tym systemie. Jeśli wpływ ten oznacza – w przypadku zjawisk ekonomicznych – że wzrost jednego z nich powoduje wzrost następnego w danym cyklu, to uznaje się go za wpływ pozytywny⁶.

Pod pojęciem *zrównoważony rozwój* należy rozumieć: „...rozwój, który stymuluje wzrost gospodarczy niezbędny do tworzenia dobrobytu materialnego, ale uwzględniając dobro społeczne, sprawiedliwość, poczucie bezpieczeństwa i zachowania jakości

³ J. Siedlecki, *Równowaga a wzrost gospodarczy*, Warszawa-Wrocław 2000, s. 95.

⁴ J. P. Fitoussi, P. Rosanvallon, *Czas nowych nierówności*, Kraków 2000, s. 30.

⁵ W raporcie „Nasza wspólna przyszłość” (Raport Światowej Komisji do Spraw Środowiska i Rozwoju) po raz pierwszy wskazano *sustainable development* jako sposób harmonijnego rozwoju społeczeństw bez ograniczania szans następnej generacji na zaspokojenie ich potrzeb rozwojowych w przyszłości. Efektem dyskusji nad raportem Brundtland było zorganizowanie przez ONZ w 1992 roku w Rio de Janeiro w Brazylii konferencji NZ „Środowisko i rozwój” (znanej szczytem Ziemi).

⁶ I. P. Rutkowski, *Rozwój nowego produktu. Metody i uwarunkowania*, Warszawa 2007, s. 8.

środowiska jako dobra najwyższego. Z zasad zrównoważonego rozwoju wynika, że dobro człowieka jest najważniejszym celem... ”⁷.

Zrównoważony rozwój jest koncepcją dość złożoną, obejmującą prawie wszystkie obszary działania człowieka służącą do wyznaczania kierunków rozwoju i możliwości wyboru między konkurencyjnymi wartościami, którymi są środowisko i jego ochrona z jednej strony, a wolność działalności gospodarczej – z drugiej. Ogólnie należy stwierdzić, iż rozwój o tym charakterze oznacza taki proces zachodzących zmian, w wyniku którego eksploatacja zasobów, kierunki inwestowania, kierunki postępu technicznego i zmiany instytucjonalne pozostają w harmonii oraz zachowują bieżąco i na przyszłość możliwość zaspokojenia ludzkich potrzeb i aspiracji. Rozwój ten obejmuje⁸:

- podniesienie jakości życia zarówno obecnych, jak i przyszłych pokoleń, przy jednoczesnym zachowaniu zdolności naszej planety do utrzymania życia we wszystkich jego różnorodnych formach;
- zapewnienie zasad demokracji, rządów prawa i poszanowania podstawowych praw, w tym: wolności, równości szans i zróżnicowania kulturowego;
- wspieranie wysokiego poziomu zatrudnienia w gospodarce, której siła opiera się na wykształceniu, innowacyjności, spójności społecznej i terytorialnej oraz ochronie zdrowia ludzkiego i środowiska naturalnego.

Tak więc zrównoważony rozwój nie oznacza ograniczania wzrostu gospodarczego, lecz zorientowanie go na poprawę jakości życia, zamiast na ilościową, często jednocześnie szkodliwą ekspansję produkcji przemysłowej współczesnej cywilizacji.

Działania gospodarcze realizowane przez człowieka prowadzą zawsze do przekształcenia otaczającego go środowiska, lecz nie zawsze w pożądanym kierunku. Środowisko naturalne jest dostarczycielem surowców potrzebnych do działalności produkcyjnej, a jednocześnie odbiorcą zanieczyszczeń. Powstawanie produktów ubocznych w postaci odpadów, pyłów i ścieków staje się źródłem potencjalnych zagrożeń środowiska. Najczęściej wyróżnia się cztery przyczyny zagrożeń: demograficzne, geograficzne, techniczne i ekonomiczne⁹.

Ludzkość wkroczyła obecnie w nową fazę rozwoju cywilizacyjnego charakteryzującą się między innymi zmianami sposobu produkcji, zmniejszeniem roli tradycyjnego przemysłu na rzecz wysoko rozwiniętych technologii i sektora usług oraz wzrostem roli wiedzy i kwalifikacji. Technika w tej sytuacji stała się dziś najważniejszym impulsem napędowym cywilizacyjnych przemian, a nauka główną siłą wytwórczą.

⁷ J. Adamczyk, T. Nitkiewicz., *Programowanie zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw*, Warszawa 2007, s. 7.

⁸ *Zrównoważony rozwój – polityka i wytyczne*, Norweski Mechanizm Finansowy 2004-2009, [w:] [online]. [dostęp: 2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.fwk.mkidn.gov.pl/>.

⁹ Zagrożenia: demograficzne (*zanieczyszczenie środowiska postępuje szybciej w stosunku do liczby ludności*); geograficzne (*dysproporcja między możliwościami środowiska geograficznego a rozwojem sił wytwórczych*); techniczne (*nieopanowany z punktu widzenia wymagań ekologii rozwój nowych technik i technologii*); ekonomiczne (*nieliczenie się producentów z ekonomiczną stroną zniszczenia przyrody*). Zob.: M. Fleszar, *Zanieczyszczanie i ochrona środowiska naturalnego w świecie*, Warszawa 1972, s. 124-150.

Zdaniem R. Borkowskiego: „...nowe wynalazki i nowe technologie mogą ułatwiać (bądź utrudniać) nasze życie, wpływać znacząco na stan bezpieczeństwa narodowego, naruszać lub przywracać równowagę ekologiczną biosfery, a nade wszystko oddziaływać na kształt życia społecznego oraz zmieniać dotychczasowe wzory kultury...”¹⁰.

Osiągnięcie zakładanych celów wynikających ze zrównoważonego rozwoju, a odnoszących się do zaspokojenia potrzeb ludzkich przy pełnej harmonii ze środowiskiem naturalnym, wymaga podjęcia istotnych działań ukierunkowanych na osiągnięcie powodzenia w trzech zasadniczych obszarach¹¹:

- wzroście gospodarczym i równomiernym podziale korzyści;
- ochronie zasobów naturalnych i środowiska;
- rozwoju społecznym.

Uzyskanie pełnej satysfakcji w tych obszarach będzie możliwe tylko wtedy, gdy nastąpi pełna integracja rozwoju gospodarczego i społecznego przy jednoczesnym zapewnieniu dostępu do zasobów odnawialnych oraz nieodnawialnych i wpłynie to w sposób znaczny na wzrost i poziom jakości życia w czystym, nieskażonym odpadami poprodukcyjnymi środowisku naturalnym.

Profil gospodarczy społeczeństwa kształtowany jest przez postęp technologiczny i jego osiągnięcia. Zmiany te, następujące nieuchronnie we współczesnym świecie, nie dotyczą jedynie tej sfery rzeczywistości, ale przeobrażają również wielkie i małe struktury społeczne, sferę wyznawanych wartości i norm oraz życie jednostki¹².

Dynamika zmian w obszarze gospodarczo-społecznym, które często zaskakują ludzi i poszczególne społeczności, wymaga od podmiotów politycznych poszczególnych państw przyjęcia właściwego lub stosownego do danej sytuacji czy zdarzenia zachowania lub reakcji. Możliwe są zwykle dwa rodzaje reakcji na powyższe zmiany: biernie się im poddać lub aktywnie wpływać na ich przebieg. Bierne poddanie się jest niczym innym jak brakiem własnego punktu widzenia i celu, do którego się dąży. Aktywność zaś wymusza potrzebę posiadania określonej strategii działania, pozwalającej osiągnąć cele zgodne z wartościami i interesami realizującego ją podmiotu¹³. Upraszczając trochę ten schemat – można stwierdzić, iż w modelu gospodarki rynkowej podstawową rolę odgrywa „niewidzialna ręka rynku”, rynek wybiera właściwy kurs, a więc podążając za rynkiem, realizujemy właściwe cele. A na początku jest zawsze przeżywalność firmy, przedsiębiorstwa, niezależnie od tego, jakie „słuszne” cele sobie stawia dana struktura organizacyjna. W takim układzie i przy takim założeniu, cele krótkoterminowe stają się znacznie ważniejsze od długoterminowych.

W zakresie zrównoważonego rozwoju zakłada się natomiast osiągnięcie długookresowych celów dla rozwoju gospodarczego, przy jednoczesnej roli ekologicznej zaistnienia uwarunkowania tego rozwoju.

¹⁰ R. Borkowski, *Cywilizacja, technika, ekologia. Wybrane problemy rozwoju cywilizacyjnego u progu XXI wieku*, Kraków 2001, s. 8.

¹¹ J. Adamczyk, T. Nitkiewicz, op. cit., s. 7.

¹² Zob.: A. Maksymowicz, *Studenci wobec wyzwań społeczeństwa informacyjnego*, [w:] „Zeszyt Naukowy” nr 6, Wyższa Szkoła Zarządzania i Bankowości, Kraków 2007, s. 93.

¹³ P. Soroka, *Strategia bezpieczeństwa zewnętrznego Polski. Proces formułowania*, Warszawa 2006, s. 9.

Klucz do osiągnięcia celów organizacji produkcyjno-gospodarczej leży w głównej mierze w określeniu potrzeb i wymagań swoich potencjalnych nabywców, a następnie w dostarczeniu im pożądaných korzyści w sposób bardziej wydajny i skuteczny niż konkurenci. Zatem, w tej sytuacji, w centrum zainteresowania znajdują się potrzeby klienta (ich zaspokojenie). Sprostanie jego wymaganiom oznacza uważne obserwowanie jego potrzeb i dostarczanie mu satysfakcjonującej oferty. Jest rzeczą oczywistą, iż w każdym państwie dąży się do osiągnięcia względnie stałego rozwoju gospodarczego opartego na równowadze gospodarczej, czyli na stanie, w którym popyt na rynku jest równy podaży. W sytuacji, gdy stan równowagi panuje na wszystkich rynkach towarów i usług oraz czynników produkcji mówimy o stanie równowagi ogólnej.

W obszarze globalnej działalności gospodarczej zalecane jest posiadanie słusznej strategii postępowania w sprawach związanych z zapewnieniem właściwego rozwoju danego państwa czy społeczeństwa. Orientacja strategiczna przedsiębiorstw oraz typ strategii innowacyjnej determinują zwłaszcza rodzaj stosowanej metody rozwoju nowego produktu. Zakładając różne orientacje strategiczne związane z kreowaniem i wprowadzaniem nowego produktu na rynek, można stwierdzić, że firmy stosują zróżnicowane pod względem faz i zakresów podejmowanych działań, procesy rozwoju¹⁴.

Państwo, jako instytucja, zdaniem K. Dzierżawskiego, posiadające właściwie dobrą strategię działania: „...powinno chronić liczną warstwę drobnych przedsiębiorców, kupców, rzemieślników. Chronić przy tym nie systemem przywilejów, protekcji i urzędniczych łask, (...) lecz koniecznym dla wspólnej pracy przedsiębiorstwa i dla zapobieżenia ewentualnym katastrofom. Ochrona winna polegać raczej na ustaleniu obszaru wolności, który nikogo, kto ma odwagę spróbować swoich sił (...) z uczestnictwa w życiu gospodarczym nie wykluczy pod żadnym pozorem...”¹⁵. Gospodarka państwowa ma nadal dość istotne znaczenie w kształtowaniu danej polityki rynkowej oraz zrównoważonego rozwoju. Funkcja państwa, czy określając inaczej – partycypacja państwa w dochodzie gospodarki globalnej, jest coraz częściej w rzeczywistości dystrybucją dochodu z podatków. W tej sytuacji coraz rzadziej to ona dyktuje obecnie reguły gry rynkowej. Na gruncie dalszego pogłębiania się procesu prywatyzacji, rozregulowania i liberalizacji rynków, globalne przedsięwzięcia często wyłączają państwa i ich instytucje od kierowania i kształtowania gospodarki światowej.

Rola państwa w XXI wieku ulega zmianie. Państwo już nie może ograniczyć się do świadczenia usług społeczeństwu. Coraz częściej państwo staje się aktywnym uczestnikiem procesu zwiększania innowacyjności¹⁶ gospodarczej. W przyszłości sukces odniosą te kraje, które rozwijają e-gospodarkę i e-administację. Przykłady krajów azjatyckich takich, jak: Chiny, Singapur czy Tajwan, oraz niektórych krajów skandy-

¹⁴ I. P. Rutkowski, op. cit., s. 9.

¹⁵ K. Dzierżawski, *O własności*, [w:] [online]. [dostęp: 2008]. Dostępny w Internecie: <http://krzysztof.dzierzawski.info/content/view/>.

¹⁶ Termin „innowacje” – jest w ekonomii łączony szczególnie z poglądami J. A. Schumpetera, który traktował aktywność innowacyjną jako zmiany: technologiczną, organizacyjną i behawioralną. W przedsiębiorstwie produkcyjnym przez innowację rozumie się najczęściej nowości zastosowane w produktach, technice lub zarządzaniu, a w typologii innowacji można wyróżnić m.in.: innowacje produktywne, procesowe, organizacyjne, zarządzania, produkcyjne, marketingowe, usługowe. Według E.H. Rogersa – innowacja jest to idea, praktyka lub obiekt postrzegany przez jednostkę akceptującą jako nowa. Zob.: I. P. Rutkowski, op. cit., s. 15.

nawskich, jak stwierdza K. Rybiński: „...pokazują, że działania administracji publicznej od stworzenia wizji przyszłości, poprzez jej skuteczną implementację mogą radykalnie poprawić możliwości rozwojowe całego kraju...”¹⁷.

Dominująca dzisiaj w gospodarce rola sektora usług, a zwłaszcza tego jego segmentu związanego z pozyskiwaniem i wykorzystywaniem wiedzy poprzez gromadzenie, przetwarzanie i przekazywanie informacji, nie oznacza oczywiście zaniku produkcji towarowej. Ten sektor oczywiście nadal się rozwija, ale często zostaje przeniesiony z krajów rozwiniętych gospodarczo do pozostałych regionów świata, głównie do Azji. Nowoczesność, która wymusza pewne zmiany w procesach technologicznych, dokonuje jednocześnie istotnej przemiany również w samej działalności produkcyjnej, która z masowej zamienia się na bardzo elastyczną, polegającą na wytwarzaniu krótkich serii towarów dostosowanych do szybko zmieniających się gustów konsumentów. Czynnikiem umożliwiającym taką zmianę i obranie kierunku na wytwarzanie dóbr bardziej zindywidualizowanych, stał się rozwój technologiczny, umożliwiający szybkie przestawianie linii produkcyjnej i reagowanie na coraz to nowsze potrzeby klientów¹⁸.

Aktualny, globalny rynek gospodarczy, który w sposób bardzo istotny jest kształtowany przez istniejące warunki współczesnego rozwoju cywilizacyjnego w dużym stopniu wykorzystuje już np. usługi satelitarne. W tej sytuacji dąży się do pełnej automatyzacji działań w obszarze przedsięwzięć nawigacyjnych, co ułatwiają kalkulatory lub komputery z oprogramowaniem specjalistycznym. Satelitarne systemy nawigacyjne zdominowały obecnie częściowo, a w przyszłości zdominują zapewne całkowicie konkurencyjne techniki umożliwiające lokalizowanie wszelkich obiektów na Ziemi, a jednocześnie podwyższą stan bezpieczeństwa w poszczególnych regionach (np.: GPS, GLONASS, Galileo).

Wraz z wprowadzaniem zrównoważonego rozwoju w poszczególnych państwach, dokonują się dość istotne zmiany w pewnych filarach jego funkcjonowania. Filarami podatnymi na zrównoważony rozwój są: środowisko naturalne, środowisko gospodarcze i społeczeństwo.

Postęp¹⁹ w technice, procesach wytwarzania, przetwarzania i przekazywania informacji oraz wytworów ludzkiej pracy dokonał się na oczach i w obszarze działania niemal kilku zaledwie pokoleń i stał się trwałym fundamentem budowania nowej jakości życia i pracy. Zmiany te, poza już obecnie oczywistymi, cechuje także²⁰:

- wzrost społecznej otwartości na osiągnięcia i wartości innych narodów, kultur, grup i pojedynczych ludzi;

¹⁷ K. Rybiński, *Globalizacja w trzech odstępach. Offshoring – globalne nierówności – polityka pieniężna*, Warszawa 2007, s. 14.

¹⁸ M. Marody, A. Giza-Poleszczuk., *Przemiany więzi społecznych. Zarys teorii zmiany społecznej*, Warszawa 2004, s. 32.

¹⁹ Termin *postęp* – implikuje aksjologiczny wymiar badanych różnic, przypisując różne wartości poszczególnym stanom zmieniającej się rzeczywistości (od gorszego do lepszego, od mniej wartościowego do bardziej wartościowego, od mniej sprawiedliwego do bardziej sprawiedliwego). Zob.: R. Borkowski, op. cit., s. 10.

²⁰ Zob.: A. Piskozub, *Przemiany kulturowe i cywilizacyjne w perspektywie społeczeństwa postindustrialnego i aspekty globalizacji kulturowej – uwarunkowania i wnioski*, [w:] „Polska na drodze do nowoczesnej cywilizacji”, t. II, Warszawa 1990, s. 33.

- popularyzacja idei wolności, solidarności, tolerancji;
- ograniczanie suwerenności państwa na rzecz instytucji samorządowych i grup lokalnych, jak również instytucji międzynarodowych;
- humanizacja stosunków międzyludzkich głównie poprzez zastępowanie przymusu wolnym i świadomym wyborem;
- zanikanie tradycyjnych podziałów społecznych i równoczesny wzrost znaczenia ludzi wykształconych.

Jak pisze E. Fromm: „...cywilizacja biurokratyzmu i przemysłowa, która zwyciężyła w Europie i Ameryce Północnej, stworzyła nowy typ człowieka; można go określić mianem człowieka – maszyny, którego głęboko pociąga to, co mechaniczne, odstręcza zaś wszystko, co żywe...”²¹. Ta cywilizacja – akcentuje Fromm – poddająca ludzi *bezlitosnej standaryzacji*, manipulując ich gustami, przekształca ludzi w automaty i czyni ich ludźmi *mechanicznymi*²².

Duże znaczenie w tych przeobrażeniach odgrywa fakt, iż z postępu technicznego i technologicznego oraz wymiany szeroko rozumianej myśli i informacji naukowo-technicznej o zasięgu światowym zaczęły czerpać również korzyści kraje, które dotychczas nie dysponowały dostępem do najnowszych osiągnięć w dziedzinie zaawansowanej techniki. Powoduje to pewne następstwa i szeroko rozumiane zmiany, a dodatkowo wymusza pilną potrzebę właściwego ich rozpoznawania oraz rozumienia, mogących zaistnieć na tym tle zagrożeń, tak, aby można było podjąć stosowne, szybkie decyzje i przeciwdziałać środkami adekwatnymi do skali tych zagrożeń.

Powszechna jest opinia specjalistów z Unii Europejskiej, że postęp techniczny i technologiczny w konkurencji rynkowej osiągnął pod koniec XX wieku: „...*stadium pewnej doskonałości oraz, że powstały warunki powszechnego dostępowania najnowszych osiągnięć w tym zakresie, które mogą być wykorzystywane przez wszystkie rodzaje jednostek...*”²³.

Technologia jest decydującym czynnikiem w procesach industrializacji i rozwoju krajów. Względna pozycja krajów wysoko rozwiniętych na arenie międzynarodowej w zależności od różnych wskaźników nieustannie ulega zmianom²⁴. W chwili obecnej liberalizacja handlu zagranicznego oraz wzrastający nacisk na aspekty międzynarodowej rywalizacji podkreślają znaczenie technologii jako czynnika do kreowania wzrostu, patrząc z perspektywy poszczególnych narodów. Technologia, postrzegana jako aktywa

²¹ E. Fromm, *Serce człowieka. Jego niezwykła zdolność do dobra i zła*, Warszawa-Wrocław 1996, s. 52.

²² I. Bittner, *Troska i nadzieja w twórczości Ericha Fromma*, [w:] L. Niebrzydowski, *Edukacja wobec wyzwań i zagrożeń współczesnej cywilizacji*, Łódź 2000, s. 24.

²³ M. Strużycki, *Globalizacja rynków a przemiany w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, [w:] M. Haffer, S. Sudoł., *Przedsiębiorstwo wobec wyzwań przyszłości*, Toruń 1999, s. 226.

²⁴ Ciekawym przykładem jest to, że Japonia szacowana jest na 17-18% globalnych wydatków w działalności badawczo-rozwojowej oraz amerykańskich patentów, ale z drugiej strony posiada udział szacowany na tylko 7% globalnych opłat za technologie (w tym w ramach przepływów bezpośrednich inwestycji zagranicznych). Podobnie Holandia i Szwajcaria, posiadają dużo wyższą proporcję globalnych honorariów za technologie, niż wynika to z wydatków na działalność badawczo-i wydatków patentowych. Zob.: M. Dziura, *Technology Transfer in the World Economy: Trends and Implications for Visegrad Group Countries*, [w:] S. Belniak, *Państwa Grupy Wyszehradzkiej po dwóch latach członkostwa w Unii Europejskiej*, Tarnów 2007, s. 67.

niematerialne, jest istotnym wkładem kapitałowym, który może być (i jest) wymieniany na arenie międzynarodowej zarówno w ucieleśnionej, jak i nieucieleśnionej formie. Głęboka integracja gospodarcza w Europie oraz Ameryce Północnej prowadzi, zdaniem M. Dziury „...do ogólnoświatowej restrukturyzacji poszczególnych korporacji. Ponadto internacjonalizacja działalności badawczo-rozwojowej w przedsiębiorstwach ponadnarodowych stała się pewnym złożonym trendem. Wszystkie te działania mają najprawdopodobniej wpływ na międzynarodowe rynki technologii i stąd na transfer technologii...”²⁵.

W tej sytuacji, zdaniem T. Pakulskiej²⁶, pojawiają się dwie koncepcje rozwoju:

- pierwsza – to koncepcja oparta na tzw. rozwoju konwencjonalnym, w której dominuje myślenie w skali jednego pokolenia, opartego na pełnym urynkowaniu, a ocena rozwoju dokonywana jest przez pryzmat sukcesu materialnego. Za podstawowy warunek rozwoju gospodarczego i społecznego powszechnie uważa się wysokie tempo wzrostu gospodarczego;
- druga – to koncepcja rozwoju oparta na jakości życia, zharmonizowanym rozwoju społecznym i gospodarczym oraz ochronie środowiska i jego zasobów.

W tym tak szybko zmieniającym się współczesnym świecie jesteśmy świadkami powstania procesu globalizacji. Z pojęciem tym wiążą się zatem takie zjawiska, jak: rozległy zakres oddziaływania, intensywność wszelkich niemal procesów ekonomiczno-politycznych oraz wpływ modernizacji różnych dziedzin życia.

Globalizacji towarzyszy centralizacja podejmowania decyzji²⁷, dotyczących spraw światowych w nielicznych ośrodkach – państwowych i w przeważającej liczbie pozapaństwowych, a nawet ponadpaństwowych. Proces globalizacji w gospodarce oraz nasilająca się konkurencja powoduje konieczność zastosowania doskonalszych metod organizowania procesu rozwoju i wytwarzania nowych produktów, redukujących straty, a jednocześnie dostarczających produktów zaspokajających potrzeby klientów i z powodzeniem konkurujących na obsługiwanych rynkach.

W przyrodzie, jak jest wszystkim wiadomo, musi obowiązywać równowaga, albowiem w przeciwnym razie może dojść do samolikwidacji i unicestwienia danego gatunku. Tak samo w gospodarce, równowagę systemowi gospodarczo-politycznemu opartemu na globalizacji zapewniają trzy elementy, które wzajemnie na siebie oddziałują, czyli²⁸:

²⁵ Tamże, s. 67.

²⁶ T. Pakulska, M. Poniatowska-Jaksch, *Rozwój zrównoważony- „szeroka i wąska” interpretacja, stan wiedzy*, [w:] [online]. [dostęp: 2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.sgh.waw.pl>.

²⁷ Decyzje te mogą sprzyjać rozwojowi świata i w tym znaczeniu można uznać to zjawisko jako *pozytywne*. Globalizacja osiąga to jednak przede wszystkim przez pomijanie suwerenności państw oraz drastyczny podział świata na małą liczbę ludzi bogacących się w sposób nieograniczony i coraz większą liczbę ludzi biednych. Patrząc z tego punktu widzenia można ją uznać za zjawisko *negatywne*. Zob.: J. Kaczmarek, *Bezpieczny świat. Utopia czy realna szansa*, Wrocław 2003, s. 9.

²⁸ Tamże, s. 54.

- równowaga między państwami narodowymi (*Stany Zjednoczone są jedynym supermocarstwem, a wszystkie inne państwa są w różnym stopniu od nich zależne*);
- równowaga między państwami i globalnymi rynkami (*na rynkach tych działają miliony inwestorów, którzy jednym kliknięciem „myszki” przenoszą kapitał z jednego miejsca świata do drugiego*);
- równowaga między jednostką a państwem (*globalizacja, obalając mury ograniczające swobodę kontaktów między ludźmi i jednocześnie oplatając świat elektroniczną pajęczyną, dała jednostkom siłę wpływania zarówno na rynki, jak i państwa, jakiej nigdy dotąd nie miały. Jednostki mają coraz większe możliwości działania na arenie światowej bez pośrednictwa państwa*).

Zdaniem P. Mazurkiewicza: „...stajemy dzisiaj wobec bardzo poważnego wyzwania, gdyż z jednej strony trudno się pogodzić, aby w globalnym świecie, w którym państwo traci coraz więcej ze swoich suwerennych kompetencji, jedyną jego absolutną kompetencją pozostało prawo do zniewolenia swoich obywateli (...) z drugiej zaś trudno pogodzić się z sytuacją, w której jedno państwo, miałoby stać ponad prawem i dyktować reszcie świata nienegocjowalne warunki...”²⁹.

Istotnym czynnikiem konkurencyjności w globalnej gospodarce światowej są inicjatywy związane z tworzeniem klastrów. Klaster przedsiębiorczości stanowią firmy, które produkują i dostarczają podobne produkty i usługi, ściśle współpracując. Podmioty tworzące klaster współdziałają ze sobą w łańcuchu operacji prowadzących do wyprodukowania i dystrybucji określonych wyrobów finalnych. Zaobserwowano, iż istnienie klastrów wpływa stabilizująco na gospodarkę regionu. Doświadczenia europejskie dowiodły, że poprzez odpowiednią politykę gospodarczą niektóre państwa, władze regionalne, miasta stymulują powstawanie klastrów i zmniejszają w ten sposób różnice w poziomie rozwoju gospodarczego regionu³⁰. W tej sytuacji widać wyraźnie, iż strategia rozwoju i system gospodarowania pozostają ze sobą w ścisłym związku, warunkując się wzajemnie.

Człowiek aktualnie wiele podróżuje, użytkuje różne postaci energii, korzysta z dóbr kultury. Jest konsumentem wielorakich dóbr i usług będących wytworem jego pracy. Konsumpcja dóbr i usług, będąca refleksem wzmożonej produkcji, staje się zjawiskiem masowym, zwłaszcza w społeczeństwie o rozwiniętej gospodarce rynkowej. Na kształt i intensywność powyższej konsumpcji istotny wpływ wybiera środowisko naturalne, a także uwarunkowania o charakterze społecznym i kulturowym.

Jak stwierdza A. Gajewski: „...mieszkaniec południa Europy przywiązuje znacznie mniejszą wagę do potrzeb ogrzewania mieszkania niż mieszkaniec Skandynawii, dla którego jest to jeden z podstawowych problemów. Mieszkaniec małego miasteczka znacznie mniej intensywnie odczuwa brak komunikacji miejskiej niż mieszkaniec dużej

²⁹ P. Mazurkiewicz, *Przemoc w polityce*, Wrocław 2006, s. 169.

³⁰ M. Grzybowski, *Klaster przemysłowo-usługowe jako narzędzia rozwoju konkurencyjności portów polskich na jednolitym rynku europejskim*, [w:] [online]. [dostęp: 2008]. Dostępny w Internecie: <http://www.portalmorski.pl/referaty/>.

aglomeracji miejskiej, mimo że w obu przypadkach chodzi o zaspokojenie tej samej potrzeby codziennego przemieszczania się...³¹.

Znaczenie problemów gospodarczych w świecie systematycznie rośnie wraz z nasilaniem się międzynarodowej konkurencji, rozszerzeniem się zakresu międzynarodowych stosunków gospodarczych oraz postępem technologicznym.

Obok bardzo wielu pozytywnych skutków, postępujące na płaszczyźnie gospodarczej procesy umiędzynaradawiania i towarzyszący im wzrost współzależności stały się jednak szczególnie w połączeniu z istniejącym zróżnicowaniem państw (zarówno pod względem stopnia rozwoju, posiadanych zasobów, siły oddziaływań międzynarodowych jak i celów i możliwości ich realizacji), podłożem ujawniających się z coraz większą siłą nierówności w systemie gospodarki światowej, generując tym samym coraz to nowe problemy i wyzwania³².

Istotną rolę we właściwym funkcjonowaniu rynku światowego odgrywa bez wątpienia: duża liczba powiązań gospodarczych pomiędzy poszczególnymi jego ogniwami w łańcuchu dostaw, integracja gospodarcza państw, wszechstronny rozwój działalności korporacji transportowych, liberalizacja handlu, globalna konkurencja. W tej sytuacji państwa wraz ze swoją gospodarką rynkową powinny tak funkcjonować, aby nie stać się ofiarą zapaści gospodarczej. Nie jest możliwe, na chwilę obecną, zapewnienie sobie (państwu) stałego rozkwitu i passy gospodarczej na dłuższy okres. Państwa w globalnej gospodarce światowej muszą stale podejmować ze sobą współpracę na różnej płaszczyźnie. Taki układ zależności i współpracy wynika ze skomplikowanych związków handlowo-finansowych państw wysoko rozwiniętych i państw reprezentujących grupę nadganiającą opóźnienia, jak i grupę państw zacofanych³³.

Współczesne warunki gospodarczo-polityczne panujące prawie we wszystkich państwach świata winny być ukształtowane na właściwym i zrównoważonym rozwoju. Zrównoważony rozwój jest kwestią pierwszorzędowej wagi, szczególnie dla państw ubiegających się o właściwy poziom społeczno-gospodarczy swojego kraju. Celem zrównoważonego rozwoju jest zapewnienie społeczeństwu długofalowej wizji rozwoju.

Rozwój ten jest niezbędny do eliminacji wszelkich różnic społeczno-gospodarczych. Przykładem funkcjonowania zrównoważonego rozwoju gospodarczego może być Afryka. Dla ułatwienia tam tego procesu oraz współpracy samych krajów afrykańskich i przepływu informacji pomiędzy nimi zostanie powołana nowa instytucja: *Infrastructure Consortium for Africa*. Zdaniem B. Jagiełły: „...współpraca z UE będzie przebiegać w ramach *EU/Africa Infrastructure Partnership*. Inicjatywy te mają niezwykle istotne znaczenie dla rozwoju sieci dróg w Afryce, co ułatwi transport, a przede wszystkim umożliwi ludności łatwiejszy dostęp do wody, systemu kanalizacji, energii, technologii informatycznych i informacyjnych...³⁴.

³¹ A. S. Gajewski, *Wstęp do zarządzania jakością*, Tarnów 2007, s. 9.

³² Zob.: K. Marzęda, *Międzynarodowe problemy gospodarcze*, [w:] M. Pietraś., *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Lublin 2006, s. 470.

³³ Zob.: K. Żukrowska, *Zróżnicowanie rozwoju jako impuls pro wzrostowy w gospodarce światowej*, Warszawa 2008, s. 14.

³⁴ B. Jagiełło, *Polityka zagraniczna Unii Europejskiej a rozwój*, [w:] K. Żukrowska., op. cit., s. 94.

Podsumowując prowadzone rozważania, należy stwierdzić, że chociaż jesteśmy częścią przyrody, to żyjemy w świecie coraz bardziej nienaturalnym, przekształconym, antropogenicznym. W tej sytuacji należy się głęboko zastanowić nad dysonansem, który powstał między człowiekiem a przyrodą. Dysonans ten, jak stwierdza E. Albińska, „...polega na wyizolowaniu się człowieka ze swojego środowiska i przeciwstawienie się mu jako obca, niszcząca „siła”. Człowiek przestał po prostu czuć się częścią przyrody, dlatego swoją presją zaczął obejmować coraz więcej jej elementów...”³⁵.

Nie ulega wątpliwości, że żyjemy wśród ludzi i cokolwiek robimy, czynimy to pośrednio lub bezpośrednio dla innych, przy stałej współpracy z innymi. Dążymy do polepszenia swoich warunków życia, do rozwoju i uzyskania pełnej satysfakcji.

Nie można określić powszechnie obowiązujących i przyjętych przez ogół społeczeństwa cech charakteryzujących jego rozwój. Nie istnieje uniwersalny model, który wskazywałby, w jakim kierunku powinny iść zmiany gospodarcze, społeczne i polityczne, aby osiągnąć rozwój, który zadowoliliby społeczeństwa wszystkich krajów na świecie.

Zdaniem B. Hettne: „...Można jedynie sugerować, co powinien oznaczać rozwój w konkretnym kontekście. Rozwój jest historyczny, zróżnicowany, kompleksowy i niesie ze sobą wiele sprzeczności, jest najważniejszą cechą charakteryzującą warunki społeczne. Przez zredukowanie go do kilku wspólnych cech i ich interakcji spływamy rzeczywiste doświadczenia społeczeństw i cały proces zmagania się każdego z nas z przeciwnościami charakterystycznymi dla życia każdego człowieka...”³⁶.

Biorąc pod uwagę zasadnicze cele, jakie zostały sprecyzowane w zakresie zrównoważonego rozwoju, należy stwierdzić, iż jest to humanitarna koncepcja globalnego rozwoju, którego podstawowym wyznacznikiem jest poprawa jakości życia i dobrobytu ludzkości w warunkach ograniczonych zasobów naturalnych, przy jednoczesnym uwzględnieniu długookresowych skutków rozwoju przemysłu. Jest jednocześnie wspólną deklaracją odpowiedzialności i solidarności obecnych i przyszłych pokoleń za losy naszej planety, bez której zasobów nasza egzystencja nie jest możliwa.

LITERATURA

1. Adamczyk J., Nitkiewicz T., *Programowanie zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw*, Warszawa 2007.
2. Albińska E., *Zmiany w środowisku a społeczna troska o jakość życia*, [w:] M. Libiszowska-Żółtkowska., *Czego obawiają się ludzie?*, Warszawa 2007.
3. Bittner I., *Troska i nadzieja w twórczości Ericha Fromma*, [w:] L. Niebrzydowski., *Edukacja wobec wyzwań i zagrożeń współczesnej cywilizacji*, Łódź 2000.
4. Borkowski. R., *Cywilizacja, technika, ekologia. Wybrane problemy rozwoju cywilizacyjnego u progu XXI wieku*, Kraków 2001.
5. Czerny M., *Globalizacja a rozwój. Wybrane zagadnienia geografii społeczno-gospodarczej świata*, Warszawa 2005.

³⁵ E. Albińska, *Zmiany w środowisku a społeczna troska o jakość życia*, [w:] M. Libiszowska-Żółtkowska, *Czego obawiają się ludzie?*, Warszawa 2007, s. 172.

³⁶ M. Czerny., op. cit., s. 40.

6. Dzierżawski K., *O własności*, <http://krzysztof.dzierzawski.info/content/view/>
7. Dziura M., *Technology Transfer in the World Economy: Trends and Implications for Visegrad Group Countries*, [w:] S. Belniak., *Państwa Grupy Wyszehradzkiej po dwóch latach członkostwa w Unii Europejskiej*, Tarnów 2007.
8. Fitoussi J. P., Rosanvallon P., *Czas nowych nierówności*, Kraków 2000.
9. Fleszar M., *Zanieczyszczanie i ochrona środowiska naturalnego w świecie*, Warszawa 1972.
10. Fromm E., *Serce człowieka. Jego niezwykła zdolność do dobra i zła*, Warszawa-Wrocław 1996.
11. Gajewski A. S., *Wstęp do zarządzania jakością*, Tarnów 2007.
12. Grzybowski M., *Klaster przemysłowo-usługowe jako narzędzia rozwoju konkurencyjności portów polskich na jednolitym rynku europejskim*, <http://www.portalmorski.pl/referaty/>
13. Jagiełło B., *Polityka zagraniczna Unii Europejskiej a rozwój*, [w:] K. Żukrowska., *Zróżnicowanie rozwoju jako impuls pro wzrostowy w gospodarce światowej*, Warszawa 2008.
14. Kaczmarek J., *Bezpieczny świat. Utopia czy realna szansa*, Wrocław 2003.
15. Maksymowicz A., *Studenci wobec wyzwań społeczeństwa informacyjnego*, [w:] „Zeszyt naukowy” nr 6, Wyższa Szkoła Zarządzania i Bankowości, Kraków 2007.
16. Marody M., Giza-Poleszczuk A., *Przemiany więzi społecznych. Zarys teorii zmiany społecznej*, Warszawa 2004.
17. Marzęda K., *Międzynarodowe problemy gospodarcze*, [w:] M. Pietraś., *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Lublin 2006.
18. Mazurkiewicz P., *Przemoc w polityce*, Wrocław 2006.
19. Misiak W., *Globalizacja więcej niż podręcznik. Społeczeństwo – kultura – polityka*, Warszawa 2007.
20. Pakulska T., Poniatowska-Jaksch M., *Rozwój zrównoważony- „szeroka i wąska” interpretacja, stan wiedzy*, <http://www.sgh.waw.pl>.
21. Piskozub A., *Przemiany kulturowe i cywilizacyjne w perspektywie społeczeństwa postindustrialnego i aspekty globalizacji kulturowej – uwarunkowania i wnioski*, [w:] *Polska na drodze do nowoczesnej cywilizacji*, t. II, Warszawa 1990.
22. Rutkowski I. P., *Rozwój nowego produktu. Metody i uwarunkowania*, Warszawa 2007.
23. Rybiński K., *Globalizacja w trzech odstępach. Offshoring – globalne nierówności – polityka pieniężna*, Warszawa 2007.
24. Siedlecki J., *Równowaga a wzrost gospodarczy*, Warszawa-Wrocław 2000.
25. Soroka P., *Strategia bezpieczeństwa zewnętrznego Polski. Proces formułowania*, Warszawa 2006.

26. Strużycki M., *Globalizacja rynków a przemiany w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, [w:] M. Haffer., S. Sudoł., *Przedsiębiorstwo wobec wyzwań przyszłości*, Toruń 1999.
27. Winietki J., *Państwo a gospodarka*, [w:] *Zrównoważony rozwój – polityka i wytyczne, Norweski Mechanizm Finansowy 2004-2009*, <http://www.fwk.mkidn.gov.pl/>
28. Żukrowska K., *Zróżnicowanie rozwoju jako impuls pro wzrostowy w gospodarce światowej*, Warszawa 2008.

Artykuł recenzował: dr hab. inż. Zenon ZAMIAR